

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ภาษาไทยวนที่พูดกันในจังหวัดเชียงใหม่หรือที่เรียกกันว่าคำเมืองเชียงใหม่ นั้น มีการใช้คำขยายประเภทหนึ่งซึ่งผู้พูดสามารถสื่อหรือถ่ายทอดสิ่งที่ได้จากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้น สัมผัส ไปยังผู้ฟังแล้วก่อให้เกิดภาพลักษณ์และสื่อความหมายที่เข้าใจร่วมกันอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

siaŋ¹³ ti:¹³ ko:ŋ³⁴ daŋ³³ mo:ŋ³³ mo:ŋ³³ 'เสียงที่ดังหลายครั้งแบบก้อง
เสียง ตี ช้อง ดัง

sua^{42?} tua¹³ nan³⁴ si:¹³ khiaw¹³ ?um³³ hum³³ 'ลักษณะของสี่เหลี่ยมที่เข้มจัด
สี่ ตัว นั้น สี เขียว

ha:³⁴ ni:³⁴ kin³¹ sa:p³¹ tiŋ³³ 'กลืนแรงจัดและฟุ้งกระจาย
ปลาร้า นี้ กลืน เหม็น

ke:ŋ¹³ phak¹³ khom¹³ com³¹ lom²¹ 'ชมแบบพอเหมาะ ไม่มาก
แกง ผัก ชม

na:^{42?} ho:n³⁴ wo:⁵¹ wo:⁵¹ 'ร้อนผ่าวจากไอแดดที่ลมพัด
หน้า ร้อน

คำประเภทนี้มีลักษณะคล้ายคำกริยาวิเศษณ์และส่วนใหญ่มีรูปแบบเป็นคำซ้ำ จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้พบว่านักภาษาศาสตร์เรียกคำประเภทนี้แตกต่างกันไป เช่น Diffloth (1978) ได้ศึกษาภาษาเซไม (Semai) ซึ่งเป็นภาษาในสาขาแอสเลียนในตระกูลภาษามอญ-เขมร เรียกคำประเภทนี้ว่า "Expressives" Clement Doke (1935) ศึกษาภาษาของเผ่าซูลูในแอฟริกา เรียกว่า "Ideophones" สำหรับภาษาไทยนั้น ธนานันท์ (1992) ซึ่งศึกษาภาษาไทยเหนือ ใช้ว่า "คำแสดงภาพลักษณ์" แต่ในงานวิจัยนี้ได้ใช้ว่า "คำแฝงอารมณ์ความรู้สึก"¹

¹ ตามแนวคิดของ Diffloth (1978)

สาเหตุจูงใจที่ทำให้ผู้วิจัยอยากจะศึกษาคำแฝงอารมณ์ความรู้สึก คือ ตัวผู้วิจัยเองพูดภาษาไทยวนเป็นภาษาแม่ เมื่อพูดภาษาไทยกลางกับเพื่อนๆ มักจะหาคำที่กินใจมาอธิบายสิ่งที่ตัวเองรู้สึกหรือมองเห็นภาพให้เพื่อนๆ สามารถรับรู้ตรงตามที่รู้สึกหรือเห็นภาพนั้นได้ยากมาก กว่า จะสื่อให้เห็นหรือให้รู้สึกสิ่งที่ต้องการสื่อก็ต้องพูดเป็นประโยคยาวๆ ผิดกับการใช้ภาษาไทยวน ซึ่งใช้คำเพียงไม่กี่คำก็สามารถสื่อสารและให้อารมณ์ความรู้สึกที่คล้อยตามได้ดีกว่า ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกในภาษาไทยวนมีลักษณะเป็นชุดของความหมายที่มีความละม้ายกันทางเสียง เช่น ชุดของสิ่งที่มีลักษณะสั้น มีคำบอกลักษณะสั้น 3 คำในชุดความหมายนี้ ตัวอย่างเช่น

la:ʔɔn³³ nan³⁴ tat¹³ phom¹³ san^{42?} kit¹³ dit¹³ 'ลักษณะที่สั้นของสิ่งที่บางหรือมีขนาดเล็ก เช่น เส้นผมเล็กๆบางๆ ที่สั้นมาก'

ma:¹³ pan³³ ni:³⁴ ha:ŋ¹³ san^{42?} kot¹³ dot¹³ 'ลักษณะที่สั้นของสิ่งที่มีขนาดกลาง หมา พันธุ์นี้ หาง สั้น เช่น หางหมาที่สั้น'

pɔ:n⁵¹ tat¹³ ton^{42?} ba-muan⁵¹ hia¹³ kiŋ³¹ san^{42?} kut¹³ dut¹³ 'ลักษณะที่สั้นของ เขา ตัด ต้น มะม่วง เสี้ย กิ่ง สั้น สิ่งที่หนาหรือมีขนาดใหญ่ เช่น กิ่งของต้นไม้ต้นใหญ่ที่ถูกตัดจนสั้น'

จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกจะสื่อความหมายว่าสั้นแบบใดแล้ว ยังสื่อให้เห็นลักษณะอื่นๆ ในขณะเดียวกันได้อีกด้วย เช่น ขนาด ปริมาณ เป็นต้น ส่วนคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกที่มีความหมายเฉพาะตัว ไม่ได้มีชุดคำที่มีความหมายไปในทำนองเดียวกันก็มีมาก

นอกจากนี้เสียงที่เป็นส่วนประกอบของคำ เช่นพยัญชนะต้นและพยัญชนะท้ายก็มักแสดงความสัมพันธ์กับความหมาย เช่น

- พยัญชนะต้น /w/ ในคำแฝงอารมณ์ความรู้สึก มักแสดงลักษณะอาการการเคลื่อนไหวอันเนื่องมาแต่ลม

wu:n⁵¹ wu:n⁵¹ 'ลักษณะและอาการปลิวไปทุกทิศทุกทาง'

wup³³ wup³³ 'ลักษณะอาการของสิ่งที่กระพือหรือลูกโซนขึ้นเพราะแรงลม'

wu: ⁵¹ wu: ⁵¹	'ลักษณะอาการลุกโพร่งขึ้นของไฟเมื่อลมเป่า'
wən ^{42?} wən ^{42?}	'ลักษณะอาการของสิ่งใหญ่และแบนลอยไปในอากาศหรือเคลื่อนไปกับพื้นอย่างรวดเร็ว'
win ^{42?} win ^{42?}	'ลักษณะอาการของสิ่งเล็กและแบนลอยไปในอากาศหรือเคลื่อนไปกับพื้นอย่างรวดเร็ว'
wit ¹³ wit ¹³	'ลักษณะอาการของลมพัดหรือการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว'
wep ¹³ wep ¹³	'ลักษณะอาการหายใจแบบแผ่วๆ'

▪ พยัญชนะท้ายในคำแผลงอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวกับการได้ยิน ถ้าพยัญชนะท้ายของคำแผลงอารมณ์ความรู้สึกนั้นมีเสียงต่างกัน มักแสดงลักษณะการจบของเสียงที่คนได้ยินที่มีลักษณะต่างกันด้วย เช่น

a. เสียงกัก (Stop) แสดงเสียงที่จบลงอย่างทันที ไม่ก้องกังวาน เช่น

bot¹³bot¹³ 'เสียงที่ดังอย่างเสียงน้ำหรือน้ำแกงที่มีปริมาณมากกำลังเดือด'

bot¹³bot¹³ 'เสียงที่ดังอย่างเสียงน้ำหรือน้ำแกงที่มีปริมาณน้อยกำลังเดือด'

bo?¹³bo?¹³ 'ลักษณะอาการของน้ำที่มีปริมาณมากเดือดพล่านและมีเสียงดัง'

?op¹³?op¹³ 'เสียงที่มีลักษณะอย่างกบร้อง'

b. เสียงนาสิก (Nasal) ใช้แสดงความรู้สึกว่าลักษณะของเสียงจบลงอย่างก้องกังวาน เสียงนั้นจะ ยังคงได้ยินอยู่ระยะเวลาหนึ่ง แล้วค่อยๆจางหายไปเช่น

mo:ŋ³⁴mo:ŋ³⁴ 'เสียงดังอย่างเสียงตีฆ้อง'

bu:n^{42?}bu:n^{42?} 'เสียงดังอย่างรถเครื่อง'

ko:ŋ^{42?}ko:ŋ^{42?} 'เสียงดังอย่างเสียงที่เคาะไม้ที่เป็นโพรง'

ŋɛ:ŋ⁵¹ŋɛ:ŋ⁵¹ 'เสียงดังอย่างเสียงหมาเมื่อจะกัดกันหรือแย่งอาหารกัน'

tuŋ³³tuŋ³³ 'เสียงดังอย่างเสียงตีตี่ซิ่ง'

นักภาษาศาสตร์หลายท่านพบว่าลักษณะทางเสียงของคำประเภทนี้มักมีความสัมพันธ์กับความหมายอย่างมีเหตุผล มีรูปแบบที่แน่นอน และสามารถอธิบายได้ในทางสัทศาสตร์ เช่น ตัวอย่างคำแผลงอารมณ์ความรู้สึกที่ขยายคำว่า "สั้น" ข้างต้นสามารถอธิบายได้ดังนี้คือ เสียงสระ อิ [i] แสดงความสัมพันธ์กับสิ่งที่เล็ก และสระอุ [u] สัมพันธ์กับสิ่งที่ใหญ่ เนื่องจากขณะเปล่งเสียง

สระอิ [i] ลื่นถูกยกขึ้นไปใกล้กับเพดานแข็งทำให้ช่องว่างระหว่างลิ้นและเพดานปากแคบ ต่างจาก
 ขณะเปล่งเสียงสระอุ [u] ซึ่งลิ้นถูกดึงให้ต่ำลงไปด้านหลังใกล้กับผนังคอ รวมทั้งริมฝีปากจะมี
 ลักษณะกลมและยื่นออกมาทำให้ปริมาตรภายในช่องปากหรือช่องว่างระหว่างลิ้นและเพดาน
 ปากกว้างกว่าเมื่อออกเสียง [i] การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายในลักษณะนี้
 ทางภาษาศาสตร์เรียกว่า Sound symbolism หรือสัทอรรถลักษณะ²

ผู้วิจัยคิดว่าไม่เพียงแต่คุณสมบัติของเสียงสระเท่านั้นที่แสดงความสัมพันธ์กับความหมาย
 คุณสมบัติของเสียงพยัญชนะก็น่าที่จะแสดงความสัมพันธ์กับความหมายได้ด้วย ดังเช่นคำแฝง
 อารมณ์ความรู้สึกซึ่งได้ยกมาเป็นตัวอย่างข้างต้น จึงน่าจะศึกษาคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกอย่าง
 ละเอียดว่าคุณสมบัติของเสียงในคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกในภาษาไทยวนก่อให้เกิดภาพและสื่อ
 ความหมายพิเศษบางประการหรือไม่ และในลักษณะใด

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติของเสียงสระและเสียงพยัญชนะกับ
 ความหมายในคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกภาษาไทยวน

1.3 สมมุติฐาน

ในคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกภาษาไทยวน

- 1.3.1 คุณสมบัติของเสียงสระมีความสัมพันธ์กับความหมายในด้านขนาด ปริมาณและ
 รูปร่าง
- 1.3.2 คุณสมบัติของเสียงพยัญชนะมีความสัมพันธ์กับความหมายในด้านการ
 เคลื่อนไหวและการเคลื่อนไหวรวมถึงคุณสมบัติบางประการของสิ่งที่กล่าวถึง

1.4 ขอบเขต

ศึกษาข้อมูลภาษาไทยวนที่เรียกกันว่าคำเมืองเชียงใหม่ โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารประเภท
 พจนานุกรม งานวิจัยที่เกี่ยวกับหมวดคำในภาษาไทยวน รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาสูงอายุที่
 อาศัยอยู่ในเขตอำเภอหางดง เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูลจากเอกสาร

² อ้างในธนาพันธ์ ทรงดี, 2535 ซึ่งกล่าวว่า ศาสตราจารย์ดร. วิจิตร ภาณุพงศ์ เป็นผู้บัญญัติศัพท์นี้ขึ้น

1.5 ประโยชน์

- 1.5.1 เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องศัพท์อรรถลักษณะในคำแฝงอารมณ์ความรู้สึกภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อื่นๆ
- 1.5.2 เป็นข้อมูลในการศึกษาความเป็นสากลลักษณะของศัพท์อรรถลักษณะ

1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้

Auditory iconicity	หมายถึง	การที่เสียงกับความหมายเชื่อมโยงกันโดยตรง เช่น คำเลียนเสียงธรรมชาติ (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Articulatory iconicity	หมายถึง	การที่เสียงกับความหมายเชื่อมโยงกันอันเนื่องมาจากลักษณะบางประการภายในช่องปากขณะเปล่งเสียง (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Associative iconicity	หมายถึง	การที่เสียงกับความหมายเชื่อมโยงกันแบบสมมุติขึ้น (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Corporeal sound symbolism	หมายถึง	การใช้เสียงบางประเภท เช่น เสียงไอ เสียงสะอึก เสียงร้องของเด็ก เสียงกรีดร้องขณะอยู่ในอันตราย การใช้ท่วงทำนองเสียงหรือคำอุทานต่างๆแสดงความรู้สึกซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะต่างๆภายในร่างกายและสภาวะของอารมณ์ในขณะนั้น (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Imitative sound symbolism	หมายถึง	คำเลียนเสียงต่างๆไม่ว่าเลียนเสียงธรรมชาติหรือเสียงที่มนุษย์สร้างขึ้น (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Synesthetic sound symbolism	หมายถึง	การใช้ลักษณะทางสัทศาสตร์ คือ ระดับเสียง ความดังของเสียง ความสั้นยาวของเสียง ฯลฯ มาเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมาย (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)

Conventional sound symbolism	หมายถึง	การใช้หน่วยทางเสียงบางลักษณะ (Phonestheme) ทั้งที่เป็นเสียงเดี่ยวหรือเป็นกลุ่มเสียงเพื่อสื่อหรือเชื่อมโยงกับความหมายโดยตรง (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Expressive หรือ Ideophone	หมายถึง	คำขยายประเภทหนึ่งที่เจ้าของภาษาสร้างขึ้นจากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ หู ตา จมูก ลิ้น สัมผัส และถ่ายทอดออกมาสู่ผู้ฟังด้วยเสียงเพื่อสื่ออารมณ์ ความรู้สึกที่ลึกซึ้งและมองเห็นภาพพจน์ได้อย่างชัดเจน (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.3)
Iconicity หรือ Sound symbolism	หมายถึง	การเชื่อมโยงกันโดยตรงระหว่างรูปกับความหมาย (Form and meaning) (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Size-sound symbolism	หมายถึง	การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายที่มีระดับลดหลั่นหรือเป็นขั้น เช่น เล็ก-ใหญ่ มีด-สว่าง(ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)
Phonesthesia	หมายถึง	การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเสียงกับความหมายแบบไม่มีระดับหรือเป็นขั้นลดหลั่น และลักษณะทางเสียงที่ใช้แสดงความสัมพันธ์ก็จะมีลักษณะที่เป็นขั้นต่างกัน (ดูรายละเอียดในหัวข้อ 2.1)